

- Kudashkina, 2012* – Kudashkina O. Z. Analiz pozytyvnoho ta nehatyvnoho vplyvu kiberprostoru na osobystist studentskoi molodi / O. Z. Kudashkina // Sotsialna pedahohika : teoriia ta praktyka. – 2012. – Vyp. 3. – S. 47-53.
- Laryonova, Dehterev, 2013* – Laryonova S. O Ynternet–zavysymost u studentov : voprosy profylaktyky / S. O. Laryonova, A. S. Dehterev // Pedahohycheskoe obrazovanye v Rossyy. – 2013. – Vyp. № 2. – S. 232-239.
- Iureva, Bolbot, 2006* – Yureva L. N. Kompiuternaia zavysymost: formyrovanye. dyahnostyka, korrektsiya y profylaktyka : monohrafiya / L. N. Yureva, T. Iu. Bolbot. – Dnepropetrovsk : Porohy, 2006. – 196 s.

Надійшла до друку 8.08.2014.

УДК 374.7:330

Людмила Воловик

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК

У статті розглядається сутність здоров'язбережувального супроводу студентів вищих навчальних закладів під час проведення навчальних польових практик з географії, оскільки проблема виховання здорової нації орієнтує педагогічну спільноту на упровадження здоров'язбережувальних технологій у сучасну педагогічну практику, тому педагог повинен мати систему нових знань щодо психолого-педагогічних, екологічних, соціально-медичних, культурологічних засад формування в дітей, студентства та молоді потреби у здоровому способі життя. Нині освіта характеризується широким упровадженням технологічного підходу. І це є об'єктивним процесом, новим етапом в еволюції освіти, на якому будуть переглянуті підходи до супроводу і забезпечення процесу природного розвитку особистості. Традиційними, фахово визначальними у підготовці майбутніх спеціалістів-географів є навчальні польові практики. Їх головною метою є закріплення теоретичних знань на основі ознайомлення студентів із фактично існуючими, просторово поширеними природними та антропогенно сформованими геокомплексами. У ході навчальних польових практик студенти закріплюють знання, уміння та навички, отримані на лекційних та лабораторних заняттях, оволодівають новими методами пізнання природних процесів, набувають практичних навичок збору, систематизації, опису та оформлення зібраного матеріалу.

Ключові слова: здоров'я, здорова нація, навчальні польові практики, здоров'язбережувальний супровід, географічні комплекси.

В статье рассматривается сущность здоровьесохранительного сопровождения студентов высших учебных заведений во время проведения учебных полевых практик по географии, поскольку проблема воспитания здоровой нации ориентирует педагогическую сообщество на внедрение здоровьесохранительных технологий в современную педагогическую практику, поэтому педагог должен иметь систему новых знаний по психолого-педагогических, экологических, социально-медицинских, культурологических основам формирования в детей, студентов и молодежи потребности в здоровом образе жизни. Сейчас образование характеризуется широким внедрением технологического подхода. И это является объективным процессом, новым этапом в эволюции образования, на котором будут пересмотрены подходы к сопровождению и обеспечению процесса естественного развития личности. Традиционными, профессионально определяющими в подготовке будущих специалистов- географов есть учебные полевые практики. Их главной целью является закрепление теоретических знаний на основе ознакомления студентов с фактически существующими, пространственно распространенными природными и антропогенно сформированными геокомплексами. В ходе учебных полевых практик студенты закрепляют знания, умения и навыки, полученные на лекционных и лабораторных занятиях, овладевают новыми методами познания природных процессов, приобретают практические навыки сбора, систематизации, описания и оформления собранного материала.

Ключевые слова: *здоровье, здоровая нация, учебные полевые практики, здоровьесохранительное сопровождение, географические комплексы.*

In this article is regarded the essence of health keeping support for university students during the educational field practices in geography, since the problem of healthy nation education focuses the teaching community on introduction of healthy keeping modern technologies into teaching practice, so the teacher should have a system of new knowledge about psycho-educational, environmental, social, health, cultural foundations of developing in children, students and young people the need for a healthy lifestyle. Today the education is characterized by the widespread introduction of technological approach and this is an objective process, a new stage in the evolution of education, on which will be reviewed the approaches to support and ensure the natural process of personal development. Traditional and professionally decisive in preparing future professionals geographers are the field practices. Their main objective is to consolidate the theoretical knowledge based on acquainting students with the actual existing spatially widespread natural and anthropogenically formed geocomplexes. During field training, the students reinforce their knowledge, skills and abilities gained on lectures and laboratory sessions, master the new methods of knowledge of natural processes, acquire practical skills in collecting, systematization, describing and processing of the collected material.

Key words: *health, healthy nation, educational field practices, healthkeeping support, geographic complexes.*

Постановка проблеми. Важливою проблемою сьогодення є збереження здоров'я громадян України. Важливість цього питання окреслена Конституцією України, яка найвищою цінністю держави декларує людину, її життя та здоров'я. Нині визначення поняття «здоров'я» ґрунтується на різноманітних наукових підходах і соціальному досвіді багатьох поколінь, відображає бажаний практичний стан самопочуття людини у всіх проявах її діяльності. З медичної точки зору, за словами визначного науковця М. Амосова, – «здоров'я – природний стан організму, що характеризується його врівноваженістю з навколишнім середовищем і відсутністю якихось хворобливих явищ [Борисенко, 1989]». Екологічний підхід визначає здоров'я як відносини у системі «людина – суспільство – навколишнє середовище», що характеризує дію адаптивних і дезадаптивних факторів стосовно організму. Соціальний підхід робить акцент у розумінні поняття «здоров'я» на діяльності людини в суспільстві і визначає його головні критерії: активність, відповідальність, працю, творчість, виховання дітей, сімейне благополуччя. Педагогічний підхід дозволяє усвідомити передачу інтелектуального, емоційного і ціннісно-мотиваційного спадку нащадкам для забезпечення їх подальшого процвітання. Культурологічний підхід забезпечує засвоєння досвіду зі збереження здоров'я та ведення здорового способу життя на основі загальнолюдської, державної, регіональної й національної культури та ґрунтується на усвідомленні належності людини до певної культури і прийнятті її цінностей, як власних. З позиції комплексного підходу здоров'я – це «динамічний стан (процес) збереження й розвитку біологічних, фізіологічних і психічних функцій, оптимальної працездатності й соціальної активності при максимальній тривалості життя».

Нинішня практика використовує визначення, запропоноване Всесвітньою організацією охорони здоров'я: «Здоров'я – це повне фізичне, психічне й соціальне благополуччя, а не тільки відсутність хвороби, тобто це фізична, соціальна, психологічна гармонія людини, доброзичливі

відносини з людьми, природою й самим собою [Концепція формування..., 2004]».

На сучасному етапі розвитку системи здоров'язберігаючих технологій педагоги мають достатню методику, спрямовану не лише на фізичний розвиток особистості, а й на врівноважений, здоровий психологічний стан. [Мельник, 2003].

Однією із складових безпеки життєдіяльності студентства нашого ВНЗ є здоров'язбережувальний супровід їх під час проведення навчальних польових практик з географії. Навчальні польові практики з геології, метеорології та кліматології, гідрології, ландшафтознавства, комплексні географічні є традиційними, фахововизначальними у підготовці майбутніх учителів географії. Головною метою таких навчальних практик є закріплення теоретичних знань на основі ознайомлення студентів із фактично існуючими, просторово поширеними природними та антропогенно сформованими географічними комплексами, їх вплив на суспільний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді чітко сформована в наказі МОН України № 605 від 21.07. 2004 р. Актуальність здоров'язбережувального супроводу дітей та молоді знайшла своє відображення у працях вітчизняних педагогів та науковців, а саме: професора Н. Коцур, здоров'я та духовність через освіту – у дослідженнях С. Мельник, здоров'язбережувальний педагогічний процес – у О. Таранової, Г. Челах, інноваційне середовище як фактор розвитку особистості – у Н. Гонтаровської, оздоровчі технології – у С. Шульги.

Мета написання статті – з'ясування особливостей здоров'язбережувального супроводу студентів спеціальності «Географія» під час проведення навчальних польових практик, оскільки всебічне вивчення взаємозв'язків природи – людини – суспільства з опорою на раніше отримані знання є **головними завданнями** навчальних польових практик.

Виклад основного матеріалу. Нині студенти-географи першого та другого курсів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» традиційно проходять геологічну, метеорологічну та гідрологічну практики на придніпровській території, у районі Бучак, де вони проходять десятки кілометрів маршрутів, описують точки спостережень різноманітних геологічних, метеорологічних, гідрологічних вимірів. Студенти вчаться описувати природні об'єкти, відбирати зразки і проби, вимірювати азимути, аналізувати різноманітні показники, швидко ставити намет, розпалювати вогнище, готувати їжу, а також швидко бігати, переправлятися через перешкоди, вдало проводити дозвілля, організовуючи конкурси, ігри, вікторини, екскурсії.

Польову практику з метеорології проходять студенти 1-го курсу в другому семестрі. На лекціях вони вивчають особливості розвитку атмосферних процесів та взаємозв'язок між ними, елементи погоди,

закономірності їх добового ходу, вплив підстилаючої поверхні на мікроклімат, передбачення погоди за місцевими ознаками. На лабораторних заняттях розглядаються закономірності термічного режиму, характеристики вологості повітря, закономірності розподілу та зміни атмосферного тиску, утворення та розподіл атмосферних опадів, загальну циркуляцію атмосфери, місцеві вітри тощо.

Під час навчальної польової практики з метеорології студенти закріплюють і поглиблюють знання про атмосферу, погоду і клімат, набувають навичок роботи з метеорологічними приладами, уміння проводити метеорологічні та мікрокліматичні спостереження та обробляти й аналізувати їх результати.

Завданнями польової практики з метеорології є:

1) закріпити й поглибити знання про атмосферу, погоду і клімат, одержані на лекціях та лабораторних заняттях в розділі «Атмосфера і клімат» у курсі «Загальне землезнавство»;

2) вивчити будову та принципи роботи метеорологічних приладів і набути навички роботи з ними;

3) навчитися організовувати і проводити спостереження за метеорологічними елементами на метеостанції чи метеорологічному майданчику;

4) навчитися проводити мікрокліматичні спостереження за типовою програмою;

5) оволодіти вмінням обробки та аналізу результатів метеорологічних та мікрокліматичних спостережень;

6) одержати навички організації класної та позакласної роботи з географії: шкільні спостереження за погодою, організація мікрокліматичних спостережень на заняттях гуртка географічного красзнавства.

Проведення метеорологічної практики є невід'ємною ланкою формування системи метеокліматичних знань, яка готує студентів до усвідомленого сприйняття кліматичної складової курсів «Фізична географія материків та океанів», «Гідрологія», «Геоморфологія», «Ландшафтознавство», «Біогеографія» та «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» на II курсі [Белик, 1990].

Водночас знання, одержані на польовій практиці з метеорології, використовуються на інших видах польових практик. Навички роботи з барометром-анероїдом та строковим термометром можуть бути використані на топографічній практиці (барометричне нівелювання). Дані мікрокліматичних спостережень допомагають пояснити закономірності поширення ґрунтових відмін (ґрунтознавча практика), біоценозів, екологічних груп рослин і тварин (практика з біогеографії), локальних природних комплексів (практика з ландшафтознавства).

Важливим етапом у підготовці учителя географії є навчальна польова практика з геології. На практиці студенти знайомляться з різноманітними процесами та явищами, геологічною будовою та історією розвитку

досліджуваної території, формами рельєфу, корисними копалинами та підземними водами. Усі ці матеріали в майбутньому можна використовувати для проведення краєзнавчої роботи, організації шкільної екскурсії, оформлення географічних кабінетів. Окрім того, практика з геології сприяє набуттю навичок, які знайдуть застосування в інших практиках географічного циклу. Під час практики студенти:

- ознайомлюються з обладнанням, яке використовується при проведенні геологічних робіт;

- оволодівають навичками по опису та складанню геологічних розрізів;

- ознайомлюються та вивчають геологічні процеси та явища досліджуваної території;

- вивчають підземні води та корисні копалини досліджуваної території.

Польова практика з метеорології і кліматології є важливою складовою підготовки майбутнього вчителя географії, тому що має яскраве професійне спрямування. В ході проведення польової практики з метеорології і кліматології студенти розширюють і закріплюють теоретичні знання й уявлення про взаємозв'язок метеорологічних елементів та взаємодію нижніх шарів атмосфери з підстилаючою поверхнею, набувають умінь та навичок роботи з метеорологічними приладами, організації і проведення безпосередніх метеорологічних і мікрокліматичних спостережень у польових умовах, аналізу й обробки отриманих даних, складання кліматичної характеристики території практики і характеристики мікроклімату вивчених природних комплексів.

Слід зазначити, що загальне попереднє ознайомлення з методами польових досліджень здійснюється на лекційних заняттях у темах «Атмосфера і клімат Землі», «Води суходолу» та інших (кліматологія, метеорологія, гідрологія, загальне землезнавство тощо). Особлива увага під час проведення практики приділяється міжпредметним зв'язкам, послідовності у вивченні наукових понять, набутті практичних вмінь і навичок.

Серед інших завдань практики – набуття навичок організації класної та позакласної роботи з географії: ознайомлення з методикою шкільних спостережень за погодою (шкільний календар погоди), організацією мікрокліматичних досліджень у географічному (краєзнавчому) гуртку, вивчення клімату прилеглої місцевості тощо.

Знання і навички, отримані студентами на польовій практиці з метеорології і кліматології, використовуються на інших видах польових практик. Уміння працювати з анероїдом і строковим термометром необхідне студентам на польовій практиці з топографії, зокрема під час барометричного нівелювання [Скляр, 1997]. Дані мікрокліматичних спостережень допомагають пояснити закономірності поширення ґрунтового різноманіття, видового складу рослинності, тваринного світу тощо.

На польовій практиці з географії ґрунтів з основами ґрунтознавства передбачається закріпити і поглибити знання, які отримані студентами на лекціях і лабораторно-практичних заняттях, ознайомитися з методами і набути навички польових і камеральних ґрунтово-географічних досліджень. При проходженні польової практики студенти вивчають ґрунтовий покрив не лише як основний компонент географічного ландшафту, але і як важливий об'єкт виробничої діяльності людини. При дослідженні майбутні фахівці отримують уявлення про складні діалектичні зв'язки у природі, а також про раціональне використання й охорону ґрунтових ресурсів.

Знання з геоморфології, отримані на польовій практиці, потрібні для вивчення фундаментальних географічних дисциплін: ландшафтознавство, фізична географія материків та океанів та фізична географія України.

Навчальна польова практика з гідрології завершує розділ «Гідрологія» курсу «Загального землезнавства». Студенти закріплюють теоретичні знання про структуру гідросфери, про єдність і взаємозв'язки її з іншими оболонками Землі. Вони набувають навичок з організації і проведення гідрологічних робіт та обробки отриманих матеріалів, складання гідрологічних характеристик річки, озера чи джерела, якщо такі є на досліджуваній території. Під час практики студенти набувають навичок із проведення шкільних екскурсій по вивченню гідрологічних об'єктів, вивчають окремі гідрологічні об'єкти (річка, озеро, джерело), визначають зв'язок річки з рельєфом і кліматом місцевості, походження озерної котловини і гідрологічні характеристики озера; дають господарську оцінку гідрологічних об'єктів.

Важливе місце в навчальному плані підготовки фахівця з географії має виїзна комплексна географічна практика. На цій польовій практиці студенти закріплюють знання, уміння і навички, отримані на лекційних та лабораторних заняттях з усіх географічних та біологічних дисциплін, оволодівають новими методами пізнання природних та соціально-економічних процесів, знайомляться з проблемами раціонального природокористування в регіональному розрізі.

Така польова практика готує майбутнього вчителя до проведення самостійних географічних досліджень та систематичного використання красназничого матеріалу в його педагогічній діяльності. Вивчаючи рідний край, оволодіваючи пошуково-дослідницькими навичками, здійснюючи свої маленькі відкриття, географи-красназничі ознайомлюються з досвідом складних взаємовідносин природи і суспільства. Студенти також навчаються грамотному й охайному веденню документів і звітних матеріалів. Форма опису подорожей є початковою формою для географічних, етнографічних та багатьох інших наук. Розповідь у вигляді опису подорожей має чимало переваг. Те, що бачив своїми очима, безумовно, можна змалювати живіше, яскравіше та цікавіше. До того ж, у такому описанні пов'язуються в єдине ціле і економіка, і природа, і населення, що не тільки не знижує зацікавлення учня (читача, слухача), а

навпаки, об'єктивно його підвищує. За час підготовки фахівців географії відповідно до робочих програм комплексні географічні практики зі студентами проводилися на Словечансько-Овруцькому кряжі, неодноразово в Карпатах (зі сходженням на Говерлу), Криму, Шацькому поозер'ю, Новгород-Сіверському Поліссі тощо.

Висновки. Науково-методична цінність навчально-польових практик є дуже великою. Матеріали, які отримані в результаті виконання програм практики, можуть використовуватися для подальшої навчальної, наукової, виховної, краєзнавчо-туристичної роботи. Проведення таких практик має необмежені можливості для національного, естетичного, екологічного та фізичного виховання, формування здорової, гармонійно обдарованої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

- Белик, 1990* – Методические указания к проведению дальней комплексной практики по экономической и физической географии на Кавказе / составитель: Белик Н. И. – Сумы : СГПИ, 1990. – 24 с.
- Борисенко, 1989* – Методические указания по проведению дальней комплексной практики в Северном экономическом районе / составители: Борисенко Г. Г., Прищенко П. В. – Сумы : СГПИ, 1989. – 16 с.
- Концепція формування, 2004* – Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді // Наказ МОН України № 605 від 21.07.2004р.
- Мельник, 2003* – Мельник С. Здоров'я та духовність – через освіту / С. Мельник // Директор школи. – 2003. – №44. – С. 12-14.
- Скляр, 1997* – Скляр В. Ф. Здоров'я учнів і навчальний процес / В. Ф. Скляр // Педагогічна скарбниця Донеччини. – 1997. – №2. – С. 13-18.
- Сюткін, 2007* – Сюткін С. І. Карпатсько-Подільський маршрут дальньої комплексної практики (методичні рекомендації для студентів географічних спеціальностей педагогічних інститутів та університетів) / С. І. Сюткін. – Суми : Медіа Інформ, 2007. – 38 с.

REFERENCES

- Belyk, 1990* – Metodicheskiye ukazaniya k provedeniyu dalnei kompleksnoi praktyky po ekonomycheskoi y fizycheskoi heohrafiyu na Kavkaze / sostavytel: Belyk N. Y. – Sumy : SHPY, 1990. – 24 s.
- Borysenko, 1989* – Metodicheskiye ukazaniya po provedeniyu dalnei kompleksnoi praktyky v Severnom ekonomycheskom raione / sostavytely: Borysenko H. H., Pryshchenko P. V. – Sumy : SHPY, 1989. – 16 s.
- Kontseptsiiia formuvannia, 2004* – Kontseptsiiia formuvannia pozytyvnoi motyvatsii na zdorovyi sposib zhyttia u ditei ta molodi // Nakaz MON Ukrainy № 605 vid 21.07.2004 r.
- Melnyk, 2003* – Melnyk S. Zdorovia ta dukhovnist – cherez osvitu / S. Melnyk // Dyrektor shkoly. – 2003. – №44. – S. 12-14.
- Skliar, 1997* – Skliar V. F. Zdorovia uchniv i navchalnyi protses / V. F. Skliar // Pedahohichna skarbnytsia Donechchyny. – 1997. – №2. – S.13-18.
- Siutkin, 2007* – Siutkin S. I. Karpatsko-Podilskyi marshrut dalnoi kompleksnoi praktyky (metodychni rekomendatsii dlia studentiv heohrafichnykh spetsialnostei pedahohichnykh instytutiv ta universytetiv) / S. I. Siutkin. – Sumy: Media Inform, 2007. – 38 s.

Надійшла до друку 15.07.2014.